

22.29x24.99	1/2	13 עמוד	כותרת - הארץ	13/05/2022	81653531-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

ערבים ציונים
ורכבות מירושלים
לברלין ולפריז:
עיון מחודש
ב"אלטנוילנד" 120
שנה לאחר פרסומו
שהרצל לא חזה
עופר אדרת עמוד 13

צילום: מוזיאון הרצל

ערבים ציונים ורכבות מברלין לירושלים: התחזיות התמוהות של הרצל באלטנוילנד

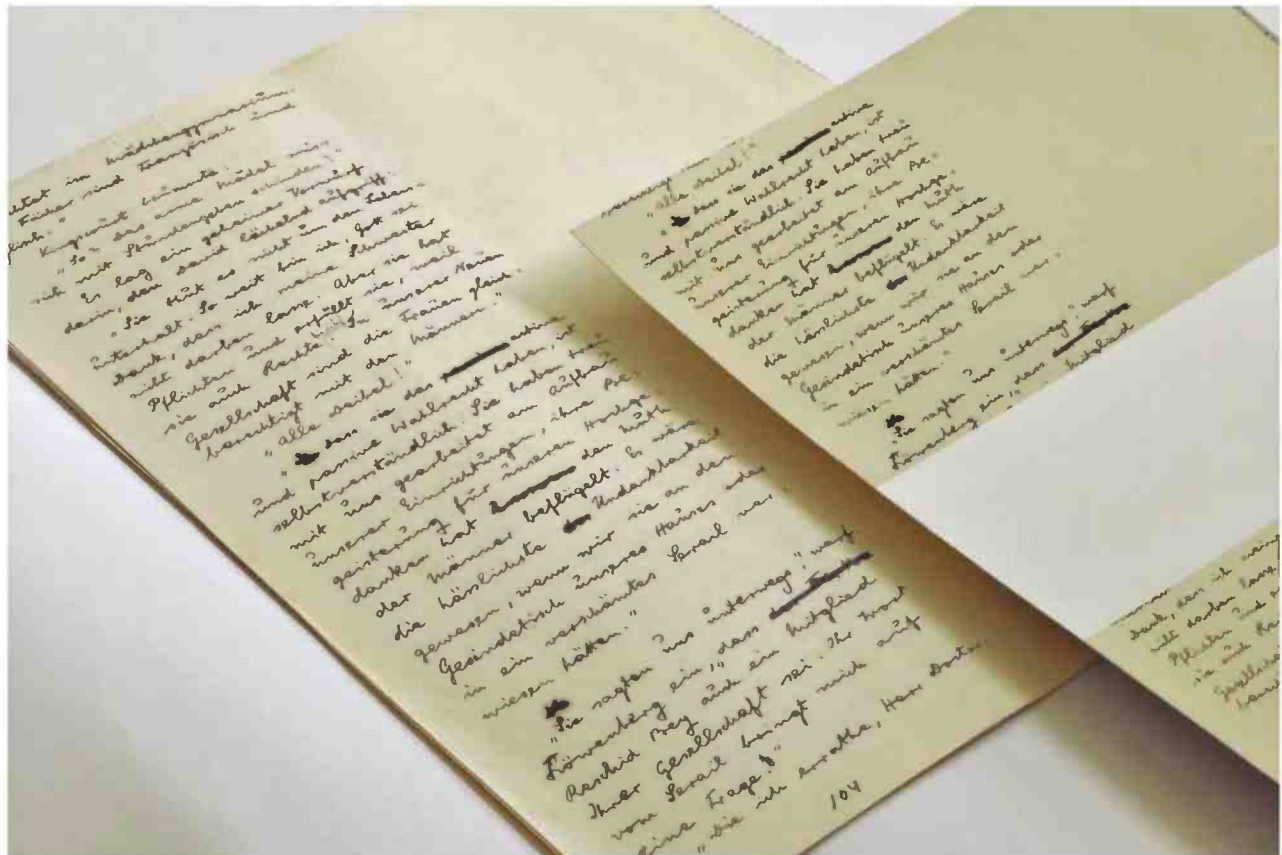
120 שנה לאחר פרסומו, עיון בספר ששטח את החזון למדינת היהודים חושף שמחברו כשל בניבוי בעיות יסוד בישראל

עופר אדרת

לפני 120 שנה פרסם בנימין זאב הרצל את חזונו עבור מדינת היהודים. השנה היתה 1902: 15 שנה לפני הצהרת בלפור, שהבטיחה בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל, ו-45 שנה לפני שהאר"ם אישר את תוכנית החלוקה, וסיכל את הדרך להקמת המדינה היהודית.

לרגל התאריך העגול, החלו השבוע להציג את כתב היד המקורי של הרומן האוטופי של חזונו המדינה, "אלטנוילנד", כמור ויאון הרצל בירושלים. בהודעה שהפיץ מרכז הרצל של ההסתדרות הציונית העולמית, נכתב כי "גם היום, 120 שנה אחרי הטקסט מצליח להיות רלוונטי, הודות ליכולת של הרצל לחזות כבר אז מה יעסיק את המדינה".

אלא שעיון בספר מעלה ערך גדול בין החזון או השאיפה של הרצל, למציאות בשטח. למעשה, הוא מעיד כי חזונו המדינה נכשל בניבוי כמה מבעיותיה המהותיות ביותר של מדינת היהודים. "אלטנוילנד" (ארץ ישנה-

עמודים מהספר בכתב ידו של הרצל. על שאלת המקומות הקדושים נכתב בו: "לבעלות הפיסית אין חשיבות" צילום: באדיבות מוזיאון הרצל

21.4x25.76	2/2	13 עמוד	הארץ - כותרת	13/05/2022	81653532-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

חדשה" בתרגום מהמקור הגרמני, ראה אור בלייפציג שבגרמניה אחרי ביקורו של הרצל בארץ הקודש. הרצל מתאר בו מסע במדינת היהודים בשנת 1923 –

לפני 99 שנה. אך עיון בו אינו חושף כל רמז לסכסוך היהודי-ערבי בישראל. למעשה, אחד מגיבורי הרומן, ערבי בשם ראשיד ביי, מדבר בשבחה של העלייה היהודית לארץ, ומציין לחיוב את תרומתה להתפתחות הערבים. "ההכנה סות שלנו גדלו באופן ניכר ייצוא התפוזים שלנו גדל פי עשרה. העלייה שלכם העלתה את ערכם של כל הדברים", הוא אומר.

אף שהרצל אינו מתחמק משאלות קשות, התשובות עבורו אינן עולות בקנה אחד עם המציאות שתתעצב באווה כך למשל, מבקרים בארץ המנהלים דיאלוג עם ביי שואלים: "האם חייהם של התושבים הקודמים של פלשתינה לא נהרסו בשל עליית היהודים לארץ? האם לא נאלצו להגר? אתם לא חושבים שהיהודים הם רבים שפלטו לארצכם?"

ביי אינו מספר על פליטים, משטר צבאי אפליה וגזענות. במקום זאת, הוא משיב: "אלוהים! איזה דברים מוזרים יש לך בראש! אתה היית מתייחס למישהו שלא לקח ממך כלום, אלא רק נתן לך, כמו אל גנב? היהודים עשו אותנו עשירים יותר, מדוע שנכעס עליהם? הם חיים איתנו כמו אחים, מדוע שלא נאהב אותם?" לצד זאת, הוא מוסיף: "זה היה טוב לכולנו... בכל העולם לא היה מקום עני ומעורר רחמים יותר מכפר ערבי בפלשתינה של סוף המאה ה-19."

הרגש הלאומי היחיד שמפגין ביי בפגישותיו עם היהודים בא לידי ביטוי במחאתו על הקביעה הנחרצת: "אנחנו, היהודים, הבאנו לכאן את התרבות". לכך משיב ביי: "סלח לי אדוני הטוב! התרבות הזאת היתה כאן עוד קודם, לפחות ושם. כבר אבי נטע עצי תפוזים

בקנה מידה גדול". אך דבריו, כך מדגיש המחבר, נאמרים "בידידות ובנחת". פרעות? מאורעות? פיגור? עינים? לכל אלה אין כל זכר.

בלי מגבלות דת ולאום

הרצל לא טעה רק ביחס לסכסוך היהודי-ערבי. למעשה, חזרנו מתנפץ כמעט בכל ההיבטים, קטנים כגדולים: "חברי ואני לא מבדילים בין בני האדם. אנחנו לא שואלים את האדם לאיזה גזע או לאיזו דת הוא שייך. הוא צריך להיות בן אדם, זה הכל מבחינתנו", מתגאה היהודי דוד לייטבך, אחד מגיבורי הספר. "כאן, בחברה החדשה שלכם, כל אדם יכול להיות לפי השקפת עולמו ולהיות מאושר בדרכו", מתפעל גיבור אחר של הסיפור, פרידריך התר את הארץ. "פעל כאן קסמה של החירות – היעדר מגבלות של דת ולאום. דבר זה כשלעצמו היווה כוח משיכה", מוסבר בספר.

גם תיאור חיי היומיום של התושבים לוקה בחסר, בלשון המינימום: בעוד ש-120 שנה אחרי שייצא לאור "אלטנוילנד" תושבי עיר ראל תקועים במקומם מבוקר עד ערב, להרצל היה פתרון פשוט. "רכבל חשמלי, כלי מצוין ובטוח להסעת המונים", הוא כותב בספר, ומתאר "קרונות רכבת שחלף מעל צמרות הדקלים". הפתרון התחברותי המיושן נראה להרצל כמתאים ביותר למציאות בישראל, ואכן אומץ לאחרונה בחיפה.

זאת ועוד, לפי חזונו של הרצל, מי שחשקה נפשו לצאת את הארץ לא צריך למהר לנמל התעופה: הוא יכול לעשות שימוש ברכבות נוסעים המחברות את הארץ עם העולם כולו. "אפשר לנסוע לירושלים ישירות מסאן פטרבורג או מאודסה, מברלין או מווינה, מאמסטרדם, פאריס, מדריד או לונדון", הוא כותב. "ככל הקווים של רכבות האקספרס האירופיות מתחברים לקווים לירושלים, וקווי

הרצל, ב-1900. בדמינו, המכוניות נסעו בשקט צילום: קרל פיצנו

החיים בישראל של הרצל נוחים מאוד: אין צבא ובין יהודים לערבים שורת הרמוניה

של שיא עונת התיירות ברייבירה של קאן או של ניצה". את התיירים הפוקדים את העיר הוא מתאר כ"קהל קוסמופוליטי, מהם סוג שפוגשים באתרי נופש אופנתיים". את חיפה תיאר כ"עיר נהדרת", שמהווה "צומת דרכים ונקודת מפגש של בני כל העמים: ערכוביה של סינים, הודים וערבים בתנועה זורמת".

הרצל מקביל אותה ליריבירה הקסומה מציין כי בנייניה מודרניים ונקיים, ומשבח את התנועה ברחובות, אשר גם אם היתה סואנת, היתה פחות רועשת. אפי"ן לו המכוניות הישראליות, בחזונו של הרצל, "נסעו בשקט יחסי". את הסיבות לכל הטוב הזה הוא תלה ב"התנהגותם המאופקת והרצינית של בני המזרח".

בירושלים מציב הרצל בחזונו את בית המקדש. "בניין גדול ומפואר בלבן וזהב, שגגו נשען על עמודי שיש שבראשם כותרות זהב", כדבריו. את שאלת המקומות

הרכבות הפלשתיניות מתחברים לאלה של מצרים ושל צפון אפריקה".

לזכותו של הרצל ייאמר כי חזה נכון את המעבר לרכבות חשמליות, אשר מתבצע רק כעת, 120 שנה אחרי כתיבת הספר. "האורחים הבחינו שלקטר אין ארובות עשן והתברר להם, שהתנועה בפלשתינה מונעת כחשמלי", הוא כותב. אך גם כאן הוא מחדש, כשמתאר את הנוחות שבנסיעה ברכבת: "הנוסעים ברכבות הפועלות לא מתענים בגלל צפיפות, כמו בעבר".

טבריה הזוהרת

אחת מהתחזויות העגומות ביותר של הרצל עוסקת בעיר טבריה, שאותה הוא מכנה "היהלום החדש שבכתר" – מבלי לנחש כמה מוונחת היא תהיה 120 שנה לאחר מכן. הרצל מתאר "רחו" בות יפים, כיכרות עם בנייני פאר, נמל קטן, ששקק חיים, מסגדים מפוארים, כנסיות עם צלב רומי או יווני ובתי כנסת מאבן מהודרת, וילות, מלונות וגנים. בהמשך מתפייט הרצל וכו': "המראה הזכיר את ימי הזוהר

הקדושים הוא פותר בקלות: "כש מדובר במקומות קדושים, לבעות לוח הפיסית אין חשיבות, והרגש הדתי יבוא על סיפוקו בצורה טובה יותר דווקא אם מקומות הפור לחן לא יהיו בבעלותה הבלעדית של מדינה כלשהי", הוא מסביר. מערכת הבריאות בחזונו של הרצל אינה דוחקת אף חולה למסדרון. "בתי החולים מחוברים למרפאות טלפוניות. כך על ידי תיאום מוקדם, אפשר למנוע מחסור ומני במקומות אשפוז. אם בית החולים מלא, עומדים בחצר כלי רכב שמסיעים את החולה מיד לבית חור לים אחר".

בכלל, החיים בישראל של הרצל נוחים מאוד: אין צבא, הלימודים בחינם (כולל האוניברסיטה), בין היהודים לערבים שורת הרמוניה ואין כל זכר לשנאת היהודים – לא בארץ ולא בעולם. בחזונו, אפילו מי שמופלה לרעה, לא סובל מכאב. אשתו של ביי, פאטמה, לדוגמה, לא יכולה לצאת מהבית. "היא לא יוצאת מפתח ביתה הסגור והשלי, גם זו כנראה צורה של אושר. אבל לא תחשוב שביגלל זה היא לא מאושרת", מס' כירה שרה היהודיה. "אני מבינה אותה היטב... אם זה מה שבעלי היה רוצה, גם אני הייתי מוכנה לחיות כמו פאטמה", היא מוסיפה. גם התחזית הטכנולוגית של הרצל לא מצטיירת כמדויקת במיוחד ממרחק השנים. כדי להתקרב בימי הקיץ תושבי הארץ משתמשים ב"גוש קרח באמצע החדר" או ב"זר פרחים מקרח" שאותו מעמידים על שולחן האוכל. בחדשות מתעדכנים דרך "עיתון טלפון" – למסכים שהשתלטו על חיינו אין כל רמז.

העיר תל אביב אינה מוזכרת ב"אלטנוילנד", כי לא קמה בתקופה שבה נכתב. אבל לספר היתה תרומה משמעותית להתפתחותה. נחום סוקולוב, שתרגם את הספר לעברית, קרא לו "תל אביב", כדי לבטא את הרעיון שמאחורי הביטוי "ארץ חדשה ישנה" – התרגום המילולי של הכותרת. תל, לדבריו, הוא מקום ישן, עם עתיקות. אביב, מנגד, מסמל התחדשות.

הספר, שנפתח במשפט האיקרני "אם תרצו – אין זו אגדה", מס' תיים בנבואה שהתגשמה: "אם לא תרצו, הרי כל אשר סיפרתי לכם אגדה הוא, ואגדה יוסיף להיות".